

2009. aasta üleriigilise inimeseõpetuse tasemetöö analüüs

Koostaja Erle Põiklik

I Tasemetöö eesmärgid tulenevalt õigusaktist

Vastavalt Haridus- ja teadusministri 16. novembri 2006. a määrusele nr 40 (Õpitulemuste välishindamise põhimõtted, riigieksamitööde, põhikooli lõpueksamitööde ja üleriigiliste tasemetööde koostamise, hindamise ja nende tulemuste analüüsimise tingimused ja kord ning üleriigiliste tasemetööde korraldamise tingimused ja kord) kehtestatakse tasemetööle järgmised nõuded:

- Tasemetööga kontrollitakse kooliastme lõpetamiseks vajaliku õppeainepädevuse (põhiteadmiste ja -oskuste) omandatust: suutlikkust teadmisi reprodutseerida, uues olukorras rakendada, seostada teistes ainetes õpituga.
- Tasemetöö ülesannete koostamisel lähtutakse riikliku õppekava eesmärkidest ning ainekavas määratud kooliastme nõutavatest õpitulemustest.

II Tasemetöö ülesehitus ja korraldus

Inimeseõpetuse tasemetöö toimus 18.mail 2009.aastal esmakordselt, eelnevatel aastatel selles õppeaines tasemetöid toimunud ei ole. Tasemetöö sooritamiseks oli õpilastel aega 45 minutit, selle aja sisse ei kuulunud õpetajapoolne sissejuhatus ja juhendamine töö alguses.

Tasemetöö jõukohasuse ja selles sisalduvate ülesannete tüüpide sobivuseks testiti tööd eelnevalt 200 õpilase hulgas erinevates Eesti piirkondades ning vastavalt saadud tagasisidemele tehti töösse vajalikud parandused.

Tasemetööle eelnesid õpetajate rohke osavõtuga teabepäevad Tallinnas ja Tartus, kus põhjalikult käsitleti tasemetöö eesmärke, temaatikat ja ülesannete tüüpe.

Tasemetöö sooritati kahes variandis (A ja B) ning mõlemas sisaldus 16 ülesannet. Tasemetöö A ja B variantides sisaldasid samad ülesanded erinevas järjekorras. Lisaks oli koostatud lisaülesanne, mis oli mõeldud lahendamiseks nendele õpilastele, kes saavad kohustuslikud ülesanded kiiremini valmis. Lisaülesannet tasemetöös ei hinnatud ja selle lahendamisoskus ei mõjutanud tasemetöö tulemust.

III Tasemetöö üldstatistika

Õpilaste arv	1187 (619 poissi ja 568 tüdrukut)
Soorituse edukus	99,4%
Soorituse kvaliteet	81,7%
Maksimaalne võimalik punktide arv	53
Saadud maksimaalne ja minimaalne tulemus	53 - 16
Keskmine tulemus punktides (sooritatuse protsentides)	41,95 (80,7%)
Keskmine hinne	4,06

IV Tasemetöö tulemuste analüüs

1. Tasemetöö kvaliteedi analüüs

1.1 Tasemetöö vastavus Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikule õppekavale

Tasemetöö on koostatud lähtuvalt Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikust õppekavast, arvestades inimeseõpetuse ainekava ning õppekava üldpädevusi II kooliastmel. Läbivatest teemadest on peamiselt käsitletud turvalisust, millele enim on keskendunud ka kogu inimeseõpetuse kursus. II kooliastme üldpädevustest on tasemetöös rõhutatud järgmisi:

- on seaduskuulekas, järgib ühiselu norme;
- tunnustab inimeste, vaadete ja olukordade erinevusi, mõistab kompromisside vajalikkust;
- suhtub inimestesse eelarvamusteta; seisab iseenese ja teiste väärkuse eest, hoidub vägivallast;
- hindab harmoonilisi inimsuhteid, mõistab oma rolli pereliikmena, sõbrana, kaaslasena, õpilasena; püüab leida lahendusi kodus, koolis ja sõpruskonnas tekkinud probleemidele;
- väärtustab tervislikke eluviise, on teadlik tervist kahjustavatest teguritest ja sõltuvusainete ohtlikkusest;
- oskab oma arvamust väljendada, põhjendada ja kaitsta.

Tasemetöö hõlmas kogu II kooliastme inimeseõpetust, st nii tervisekasvatuse kui ka suhtlemisõpetuse temaatikat ning töös sisaldus suurem osa ainekavas olevaid teemasid.

Tasemetöös ei leidunud ainekava teemadele mittevastavaid ülesandeid. Tasemetöö ülesanded käsitlesid järgmisi ainekava teemablokke: tervis, tervislik eluviis, tervislik toitumine, sooline areng, uimastid, õnnetusjuhtumid, esmaabi, haigused, inimene sotsiaalsetes suhetes, suhtlemine teistega, suhtlemine iseendaga, enesekehtestamine ja enesekontroll, konfliktid, kriis, probleemide lahendamine.

Ülesanded lähtusid riiklikus õppekavas sõnastatud inimeseõpetuse II kooliastme teadmisi hõlmavatest õpitulemustest, hoiakuid tasemetöö ülesannetega ei hinnatud, kuigi vastavad õpitulemused on ainekavas sõnastatud. Tasemetööga kontrolliti järgmisi ainekava õpitulemusi:

- teab inimese murdeeas toimuvaid muutusi;
- teab, mis on tervis, ja oskab järgida tervislikku eluviisi (tervise ohutegurid, traumade vältimine, hädaabi teenused), oskab anda esmaabi;
- teab olulist seksuaalelust ja suguhaigustest;
- teab efektiivseid suhtlemis- ja käitumisviise;
- oskab oma käitumist hinnata;
- oskab teistega arvestada;
- austab kõlbelisi väärtusi ja üldinimlikke põhimõtteid.

1.2 Eriliigiliste ülesannete osakaal tasemetöös ja ülesannete jõukohasus

Tasemetöö sisaldas järgmisi ülesannete tüüpe:

- Väidete jms hindamine (kolmes ülesandes)
- Valikvastustega küsimused (kolmes ülesandes)
- Lünktekst (ühes ülesandes)
- Rühmitamine, sh liigse leidmine (kahes ülesandes)
- Avatud küsimused, sh põhjendamine ja analüüsimine (kümnes ülesandes)

Paljudes ülesannetes olid nimetatud tüübid omavahel kombineeritud, nt valikvastustega küsimus ning oma valiku põhjendamine avatud küsimuse näol. Tasemetöö oli ülesannete tüüpide poolest mitmekesine, kuid sisaldas õpilastele siiski vaid tuttavaid tüüpe, millega nad on õppeprotsessis õpikute ja töövihikute vahendusel varem kokku puutunud. Kõik ülesanded olid praktilise sisuga ning kajastasid elus ettetulevaid olukordi või õpilaste igapäevaelu jaoks vajalikke teadmisi arvestades nende vanuselisi iseärasusi. Ainult faktide või mõistete reprodutseerimist nõudvaid ülesandeid tasemetöös ei olnud. Kriitikana võib välja tuua, et tasemetöös esitatud verbaalne informatsioon oli kohati pikk (juhtumite kirjeldused, valikvastused) ning seetõttu võisid nõrgema lugemisoskusega õpilased saada madalamaid tulemusi. Samas on tegemist jutustava õppeainega ning verbaalne info edasiandmine ja analüüsimine on sellele omased, ilma milleta jääks edasiantavad ja kontrollitavad teadmised vaid fakte hõlmavaks ega arendaks mõtlemis- ja analüüsimisoskust.

Tasemetöö tulemusi ning õpetajate tagasisidet vaadates võib väita, et töö oli õpilastele jõukohane. Sellele aitas kindlasti kaasa tasemetöö eelnev testimine. Siinkohal tuleb siiski välja tuua, et ühe ülesande ühes küsimuses esines viga (esmaabi põletuse korral), mille kohta saadeti küll koolidele tasemetööle järgnenud päeval hindamisjuhendi parandus, kuid siiski tekitas see tasemetöö toimumise päeval segadust. Ebaõnnestunuks võib pidada ka murdeea muutuste kohta käinud ülesande üht väidet (tüdrukutel esinev häälemurre), mis tekitas õpetajate poolt palju küsimusi ja erisusi hindamises.

2. Tasemetöö sooritamise ja tulemuste analüüs

2.1 Tasemetöö sooritamise edukus ja kvaliteet

Tasemetöö sooritamise edukus oli 99,4%, soorituse kvaliteet 81,7% ning keskmine punktisumma 41,95 punkti, mis moodustab 80,7% maksimaalsest võimalikust punktisummast.

Järgnevalt on esitatud tabelites ja vaadeldud andmeid tasemetöö sooritamise edukuse ja sooritamise kvaliteedi kohta lähtuvalt õpilaste soost, kooli õppekeelest, kooli asukohast, kooli tüübist ning maakonnast, kus kool asub.

Tasemetöö sooritamise kvaliteedist lähtuvalt sooritasid tüdrukud töö mõnevõrra paremini kui poisid (vt tabel 1). Soorituse edukuses ei olnud poiste ja tüdrukute vahel erinevusi, kuid veidi erinesid keskmised tulemused – poiste ja tüdrukute keskmise punktisumma vahe oli 2,23 punkti.

Tabel 1

Tasemetöö sooritamise edukus, kvaliteet ja keskmine punktisumma lähtuvalt õpilaste soost

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet (%)	keskm. punktid
poiss	619	615	478	99.4	77.2	40,88

tüdruk	568	565	492	99.5	86.6	43,11
kokku	1187	1180	970	99.4	81.7	41,95

Eesti õppekeelega koolide õpilaste tasemetöö sooritamise kvaliteet oli vene õppekeelega koolide õpilastest kõrgem, kuid nii sooritamise edukuses kui ka keskmistes punktisummades ei olnud erinevus suur (vt tabel 2).

Tabel 2

Tasemetöö sooritamise edukus, kvaliteet keskmine punktisumma lähtuvalt kooli õppekeelest

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet (%)	keskm. punktid
eesti	856	852	721	99.5	84.2	42,45
vene	331	328	249	99.1	75.2	40,63
kokku	1187	1180	970	99.4	81.7	41,95

Koolide asukohast lähtuvalt ei olnud tulemustes olulisi erinevusi, mõnevõrra kõrgem kvaliteediprotsent oli linna ja suurlinna koolide õpilaste soorituses (vt tabel 3).

Tabel 3

Tasemetöö sooritamise edukus, kvaliteet ja keskmine punktisumma lähtuvalt kooli asukohast

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet (%)	keskm. punktid
linna kool	219	216	183	98.6	83.6	43.14
maa kool	480	478	382	99.6	79.6	41.39
suurlinna kool	488	486	405	99.6	83.0	41.96
Kokku	1187	1180	970	99.4	81.7	41.95

Koolitüübiti tasemetöö sooritamise kvaliteet kõikus (vt tabel 4). Siinkohal tuleb arvesse võtta, et erinevatest koolitüüpidest osales väga erinev hulk õpilasi ja seetõttu ei ole tulemused grupiti võrreldavad. Saadud erinevused on suure tõenäosusega juhuslikud, ega peegelda tegelikku õpilaste taset nendes koolitüüpides üleriigiliselt, kust osalejaid oli vähe (algkool, lasteaed-algkool, lasteaed-põhikool).

Tabel 4

Tasemetöö sooritamise edukus, kvaliteet ja keskmine punktisumma lähtuvalt kooli tüübist

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet (%)	keskm. punktid
algkool	68	68	63	100.0	92.6	45.35

lasteaed-alkkool	27	27	24	100.0	88.9	43.74
lasteaed-põhikool	50	50	34	100.0	68.0	39.92
põhikool	441	440	366	99.8	83.0	42.42
põhikool ja gümnaasium, mis tegutsevad ühe asutusena	601	595	483	99.0	80.4	41.30
Kokku	1187	1180	970	99.4	81.7	41.95

Samuti esines maakonniti tasemetöö sooritamise kvaliteedi kõikumist (vt tabel 5) ning ka siin on põhjus analoogne eelmise võrdlusega koolitüüpide osas. Kuna osadest maakondadest oli osalejaid väga vähe (nt Jõgeva, Valga, Võru jt) ja mõni maakond jäi juhuslikust valimist välja, siis ei ole maakonniti tulemused võrreldavad. Samuti ei ole samal põhjusel mõttekas võrrelda oma kooli tulemusi oma maakonna üldtulemusega, vaid võrdluse aluseks tuleks võtta riiklikud üldtulemused.

Tabel 5

Tasemetöö sooritamise edukus, kvaliteet ja keskmine punktisumma lähtuvalt maakonnast, kus kool asub

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet(%)	keskm. punktid
Harju maakond	361	359	306	99.4	84.8	42.85
Ida-Viru maakond	234	232	177	99.1	75.6	40.32
Jõgeva maakond	20	20	14	100.0	70.0	40.45
Lääne-Viru maakond	70	68	55	97.1	78.6	41.50
Lääne maakond	61	61	44	100.0	72.1	40.49
Põlva maakond	33	33	23	100.0	69.7	39.30
Pärnu maakond	176	176	158	100.0	89.8	43.47
Tartu maakond	173	173	152	100.0	87.9	42.87
Valga maakond	6	6	6	100.0	100.0	43.67
Viljandi maakond	37	36	22	97.3	59.5	38.49
Võru maakond	16	16	13	100.0	81.2	40.56
Kokku	1187	1180	970	99.4	81.7	41.95

Põhikooli ja gümnaasiumi riikliku õppekava järgi õppivate hariduslike erivajadustega õpilaste tulemused tasemetöös olid võrreldes teiste õpilastega ootuspäraselt madalamad ning seda eriti sooritamise kvaliteedi osas (vt tabel 6). Kõige madalamaid tulemusi said individuaalse õppekava järgi õppijad, samas oli valimis neid õpilasi kokku vaid kaheksa ning 25% nimetatud grupist, kes ei saanud tasemetöös rahuldavat tulemust tähendab arvuliselt kaht õpilast.

Tabel 6

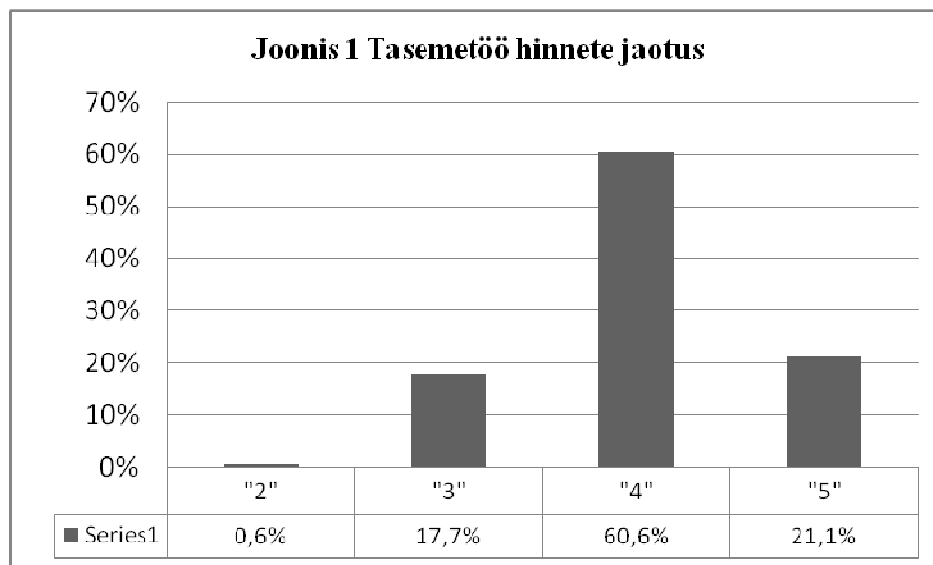
Tasemetöö sooritamise edukus ja kvaliteet hariduslike erivajadustega õpilastel

	N	edukus	kvaliteet	edukus (%)	kvaliteet (%)
individuaalne õppekava	8	6	2	75.0	25.0
parandusõppel	86	83	47	96.5	54.7
kõneravil	86	84	40	97.7	46.5
koduse keele erinevus õppekeelest	57	57	36	100.0	63.2
Riiklik üldtulemus	1187	1180	970	99.4	81.7

2.2 Tasemetöö hinnete võrdlus

Tasemetöö hinnete jaotus on esitatud joonisel 1. Kõige enam sooritasid õpilased tasemetöö hindele „4” (719 õpilast ehk 60,6%), mis tähendab tulemust punktivahemikus 37-47. Hindele „5” (48 ja rohkem punkti) sooritas tasemetöö 21,1% õpilastest (251 õpilast) ning hindele „3” 17,7% (210 õpilast), kelle tulemus jäi 24-36 punkti vahele. Mitterahuldava tulemuse sai 0,6% valimisse kuulunud õpilastest, mis arvukselt tähendab seitset õpilast 1187-st. Tasemetööde järelkontrollist selgus, et seitsmest puuduliku hinde saanud õpilasest kuus said kooli poolt õpiabi (olid parandusõppel, said logopeedilist abi või õppisid individuaalse õppekava järgi) ning neile oleks kool võinud sarnaselt põhikooli ühtlustatud küsimustega eksamitega rakendada diferentseeritud hindamist. Diferentseeritud hindamise puhul oleks õpilane saanud rahuldava hinde veel 19 punktiga, mis oleks hinnet tõstnud nimetatutest neljal õpilasel ning väljateenitud puudulikke hindeid oleks olnud kolm (0,25 % valimisse kuulunud õpilastest).

Tasemetöös saadud keskmist hinnet õppeaine keskmise aastahindega võrreldes selgub (vt tabel 7), et keskmiselt saadi tasemetöös mõnevõrra madalam tulemus kui on olnud õppeaine aastahinne (vastavalt 4,29 ja 4,06), kuid erinevus ei ole suur. Kõige enam on õppeaine aastahinne kooskõlas tasemetöö hindega poiste puhul ning kõige suurem erinevus esineb hinnetes tüdrukute puhul, kus õpilaste keskmine aastahinne on tasemetöö hindest 0,46 võrra kõrgem. Vene õppekeelega koolide õppeaine aastahinnete ja tasemetöö hinnete erinevus on suurem kui eesti õppekeelega koolides (erinevus vastavalt 0,35 ja 0,17).

Tabel 7

Tasemetöö keskmiste hinnete võrdlus õppeaine keskmiste aastahinnetega poistel ja tüdrukutel ning eesti ja vene õppekeelega koolides

	N	aastahinnete keskmine	töö keskmine
poiss	619	3,96	3,93
tüdruk	568	4,65	4,19
eesti	856	4,26	4,09
vene	331	4,33	3,98
riiklik üldtulemus	1187	4,29	4,06

2.3 Tasemetöö tulemused üksikülesannete lõikes

Käesolevas analüüsis on teksti sees ülesannete numbriduses lähtutud A-variandist, kuid statistika hulka on arvestatud nii A- kui B-variandi sooritatud tööd.

Tasemetöös sisaldunud ülesanded olid õpilastele jõukohased (vt tabel 8), kõikide ülesannete lahendamise keskmine protsent oli üle 59 ning kõiki ülesandeid sooritati muuhulgas ka võimalikule maksimaalsele tulemusele.

Tabel 8

Ülesannete lõikes lahendatus

	saadud minimaalne tulemus	keskmine tulemus	keskmine %	saadud maksimaalne tulemus
ül1	1.00	3,94	78.72	5.00
ül2	3.00	5,47	91.20	6.00

ül3	0.00	4,48	89.68	5.00
ül4	0.00	0.64	64.00	1.00
ül5	0.00	1,19	59.63	2.00
ül6	0.00	3,25	81.13	4.00
ül7	1.00	3,96	79.17	5.00
ül8	0.00	3,30	82.48	4.00
ül9	0.00	3,27	81.74	4.00
ül10	0.00	1,40	70.18	2.00
ül11	0.00	1,63	81.74	2.00
ül12	0.00	1,30	64.97	2.00
ül13	0.00	1,03	69.00	1.50
ül14	0.00	3,21	80.15	4.00
ül15	0.00	2,35	78.40	3.00
ül16	0.00	1,51	75.61	2.00

Kõige kergemaks ülesandeks tasemetöös osutus A2 (päevamenüü hindamine), kus minimaalselt saadi 3 punkti võimalikust 6-st ning õpilaste keskmine tulemus oli üle 91%. Lihtne oli õpilaste jaoks ka ülesanne A3 (esmaabi), mille keskmine tulemus oli ligi 90%.

Kõige raskemaks osutus ülesanne A5 (tervisliku lõunasöögi taldrikureegel), mille keskmine lahendatus oli 60%. Nõrgemini lahendati ka ülesandeid A4 (esmaabi), A12 (kutse parandamine) ja A13 (viisakas käitumine tänaval), mille keskmine lahendatus oli alla 70%. Samas ei esinenud ühtegi kooli, kus mitte keegi poleks neid ülesandeid õigesti lahendanud, st antud teemasid klassis siiski on käsitletud, kuid õpilased on teadmised tihti unustanud.

Üksikülesannete lahendatuse lõikes oli poiste lahendatuse keskmine protsent suuremas osas ülesannetest tüdrukutest madalam. Statistiliselt oluline erinevus poiste ja tüdrukute vahel (usaldusnivool 95%) ilmnas nii eesti kui vene õppekeele koolides järgmistes üksikülesannetes: A2 (päevamenüü hindamine), A5 (tervisliku lõunasöögi taldrikureegel), A7 (murdeas toimuvad muutused), A8 (verbaalne ja mitteverbaalne suhtlemine), A11 (enesehinnang), A13 (viisakas käitumine). Lisaks said eesti õppekeele poisid tüdrukutest madalamaid tulemusi ülesannetes A6 (tervislik eluviis), A10 (inimese vajadused) ja A12 (kutse kirjutamine). Vene õppekeele koolide poisid sooritasid tüdrukutest madalamale tulemusele lisaks ülesandeid A1 (väited), A14 (dilemma), A15 (probleemi lahendamine), A16 (lisaülesanne).

Tasemetöö üksikülesannete lahendatuse võrdluses ilmnas ka, et vene õppekeele koolide õpilased sooritasid kõiki ülesandeid mõnevõrra madalamatele tulemustele võrreldes eesti õppekeele koolidega, ainsa erinevusena on siin ülesanne A12 (kutse kirjutamine), mille vene õppekeele koolide õpilased sooritasid tulemuslikumalt. Statistiliselt oluline erinevus siinkohal (usaldusnivool 95%) ilmnas just eesti ja vene õppekeele poiste võrdluses ning seda peaaegu kõikide üksikülesannete lõikes (va A3, A7, A10 ja A12). Vene õppekeele koolide tüdrukud sooritasid ülesanded eesti õppekeele koolide õpilastega sarnasel tasemel.

Üksikülesannete tulemusi analüüsides võib ka välja tuua, et väga hea eristusvõimega olid järgmised ülesanded:

- A5 (taldrikureegel)
- A8 (verbaalsed ja mitteverbaalsed suhtlemisvahendid)

- A9 (erinevad käitumisviisid), eriti põhjendamise osa
- A10 (inimese vajadused)
- A11 (enesehinnang)
- A 14 (sotsiaalne dilemma)
- A16 (tõhusad ja ebatõhusad või ajutised probleemi lahendamise viisid)

Hea eristusvõime tähendab, et nende ülesannete puhul erinesid õpilaste saadud tulemused laiemal skaalal ning mida kõrgema üldtulemuse sai õpilane tasemetöös kokku, seda paremini sooritas ta ka neid ülesandeid ning vastupidi - kui õpilane sai kokkuvõttes madalama tulemuse, siis eksis ta reeglina hea eristusvõimega ülesannetes.

2.3.1 Sagedasemad vead üksikülesannete lõikes

Esimene ülesanne (väidete hindamine) oli õpilaste jaoks keskmise raskusega ning tihti eksis osa õpilasi mõne väite hindamisel. Kõige sagedamini eksiti väidetes *kriisis olles käitub inimene alati närviliselt ja alates 18. eluaastast on seadusega lubatud osta alaealistele alkoholi ja tubakatooteid*. Harvemini eksiti väidete *suitsetava inimesega ühes ruumis viibimine on tervisele ohutu, esimesest seksuaalvahekorra ei jää rasedaks ning HIV levib sülje kaudu* hindamisel. Ülejäänud väidetes eksiti harvematel juhtudel.

Teises ülesandes (päevamenüü hindamine) eksiti harva, vaid mõnedel juhtudel hindasid õpilased päeva viimast söögikorda tervislikuks (kell 22.00 kaks singivõileiba, šokolaadibatoon, küpsised, tee) või jätsid Martale ühe või mõlemad soovitusel kirjutamata.

Ka kolmandas ülesandes (esmaabi) eksisid õpilased harva, kui siis esimeses lauses (esmaabi marrastuse korral). Teises esmaabi puudutavas ülesandes (A4) valisid õpilased vale vastusevariandi küllalt tihti või jätsid selle ülesande lahendamata.

Viies ülesanne osutus kõige keerukamaks, kuid üle poolte õpilastest siiski said selle ülesande eest punkte. Võrdse sagedusega aeti segamini köögiviljade ja kartuli-riisi-vms osakaal taldrikul ning ei osatud diferentseerida erinevaid toiduainete grappe erinevatesse taldriku osadesse (kirjutati kõikidesse nii erinevaid köögivilju, lihatooteid kui kartulit jms). Harvem jätsid õpilased selle ülesande täitmata.

Kuues ülesanne (tervislik eluviis) oli õpilaste jaoks keskmise raskusega, eksiti peamiselt vaid esimese lünga (iga päev viit erinevat puu-, juur- või köögivilja) või kuuenda lünga (liigub jalgsi või rattaga) täitmisel.

Seitsmendas ülesandes (muutused murdeas) osutusid teatud muutused raskemini hinnatavaks kui teised. Kõige sagedamini segistasid õpilased seemne- ja munarakke, sellist viga esines oluliselt tihedamini just poistel. Raskusi võis valmistada ka häälemurde, iseenesliku seemnepurske ja vistikute tekke hindamine, kuid seda harvem.

Kaheksanda ülesande (verbaalsed ja mitteverbaalsed suhtlusvahendid) puhul esines kõige sagedasema veana täitmata jätmist, aga ka suhtlusvahendite juhuslikku paigutamist tabelisse, üksikutele juhtudele ka verbaalsete ja mitteverbaalsete äravahetamist.

Ka üheksanda ülesande (erinevad käitumisviisid) kõige sagedasemaks veaks oli ülesande osaline täitmine, tihti jäeti täitmata seejuures just põhjendamise osa. Käitumiste kirjeldamisel valmistas enim raskusi kehtestava käitumise osa, mõnevõrra sagedamini kirjeldati selle all agressiivset kui alistuvat käitumisviisi.

Kümnendas ülesandes (inimese vajadused) jättis osa õpilasi oma valiku põhjendamata, põhjendasid, et *reisimine pole vajadus* või pidasid neljandaks liigseks *joomist* nimetades seda tervist kahjustavaks tegevuseks. Viimane näitab pigem ülesande sissejuhatuse hooletut lugemist.

Üheteistkümnendas (enesehinnang) ja kolmeteistkümnendas (viisakas käitumine) ülesandes esines kohati ülesande poolikut täitmist või täitmata jätmist, samuti samasisulisi vastuseid erinevate näidetena. Ebasobivaid vastuseid leidis üksikutel juhtudel.

Kaheteistkümnendas ülesandes (kutse analüüsimine) oli kõige sagedasemaks veaks osaliselt õige vastus (märgiti kas koha või kuupäeva puudumist, mitte mõlemat). Lisaks töid õpilased välja küll asjaolu, et kutse ei olnud viisakalt sõnastatud, kuid ei pannud tähele täpse toimumisaja ja –koha puudumist.

Neljateistkümnendas ülesandes (dilemma lahendamine) kirjutas osa õpilasi teise lahtrisse miinuste asemel plussid või kirjutas mõlema olukorra kohta vaid ühe miinuse. Esines ka ülesande täitmata jätmist.

Viieteistkümnendas ülesandes (juhtum probleemi lahendamisest) segistati osadel juhtudel endasse tõmbumist enda õigustamisega ja ülesande teises osas kirjutati, mida poisid oleksid pidanud tegema (nt *ei oleks pidanud solvuma*), mitte mida välja pakkuma, nagu ülesanne nõudis.

Viimases ülesandes (probleemidega toimetuleku viisid) oli õpilaste jaoks kohati raskem tuua välja erinevaid tõhusaid viise ning tõhusate viiside puhul esines rohkem kordusi (nt *olla sõbrad edasi ja leppida ära*), kuid samasisulisi vastusevariante esines ka ebatõhusate väljatoomisel (nt *lööa teda ja anda talle peksa*).

Lisaülesanne oli paljudel õpilastel täitmata või täidetud osaliselt, põhjalikult lahendatud lisaülesannet esines tasemetöodes harva. Samuti ei esinenud järelkontrollitud töodes valesi täidetud lisaülesannet.

3. Tasemetöö parandamise ja hindamise analüüs

Eksamikeskusesse saadetud tasemetööd olid õpetajate poolt parandatud ja hinnatud, va ühe kooli puhul tagastati õpilaste sooritatud tööd täielikult parandamata. Mõnede koolide õpetajad ei olnud tasemetöö esilehele märkinud õpilaste veerandihindeid, kuid üldjoontes olid õpetajate märgistused töödel korrektsed ja arusaadavad.

Käesoleva analüüsi jaoks järelkontrolliti juhuslikul valikul 400 tasemetööd, seejuures vaadeldi õpetajate poolt tehtud hindamise ja paranduste vastavust hindamisjuhendile, sisulist õigsust ning punktiarvestust.

Tasemetööde parandamisel esines peamiselt hooletusvigu, st ühe kooli tööde puhul esines üksikutes töödes valikvastustega küsimuste puhul vastuse väärat parandamist ning üksikuid eksimusi punktide kokkulugemisel (eksimine 0,5-1 punktiga). Kahetsusväärset esines sellist tüüpi vigu ka nende koolide puhul, kus eksamikeskusesse saadeti alla kümne töö. Üksikutel juhtudel esines vigu ka hinde määramisel, st tasemetöös saadud punktide arv ei vastanud hindamisjuhendis näidatud hindele. Sellist viga esines ainult kahe hinde piiril olevate töödega ja kuna tegemist ei olnud süsteemse hindamisveaga, siis võib neid üksikjuhtumeid pidada hooletusvigadeks.

Üldjoontes vastasid õpetajate parandused hindamisjuhendile, erandina saab välja tuua ülesande A6 esimese küsimuse (osa õpetajaid luges õigeks vastuseks *viit erinevat toitu*) ning A7 kolmanda küsimuse (osa õpetaja luges häälemurde tüdrukutele mitteomaseks). Mõlema küsimuse puhul otsustas osa õpetajaid hindamisjuhendist mitte lähtuda. Positiivsena võib välja tuua, et kui õpetaja otsustas hindamisjuhendit nende küsimuste puhul mitte arvestada, siis tegi ta seda kõikide õpilaste puhul ühtselt ja parandas kõiki töid ühistel alustel.

Siiski esines tööde parandamisel mõnes koolis ka taunimisväärseid vigu lahtiste küsimuste hindamise juures, kus ühetaolise vastuse eest anti erinevatele õpilastele ühes koolis erinev arv punkte. Ühe näitena võib siin välja tuua ülesande nr 12 (kutse kirjutamine), kus osade õpilaste puhul loeti vastus *sünnipäev toimub minu kodus* õigeks ja mõne puhul valeks. Lahtiste küsimuste puhul oli õpetajal hindamise juures suur osakaal, kuna kõiki õigeid vastuseid ei ole võimalik hindamisjuhendisse sisse kirjutada, kuid siinjuures on oluline õpetajal hinnata kõiki õpilasi õiglaselt ühtsetel alustel. Õpetajate hulgas oli palju neid, kes lugesid nimetatud ülesandes anud vastuse alati õigeks ja ka neid, kes lugesid selle alati valeks, soovides kutsel näha täpset aadressi. Sama kehtis ka ülesande A6 esimese küsimuse puhul, kus mõni õpetaja kohati luges vastuse *toitu* õigeks, kohati valeks. Samuti esines tööde parandamisel juhte, kus õpetaja luges mõne õpilase puhul kaks ühetaolist vastust korduseks, kuid teise puhul andis mõlema eest punkte (nt ülesanne A13 vastused *kahjustad oma mainet ja teised peavad sind imelikuks*).

Tööde parandamisel tuli ette nii õpilaste üle- kui alahindamist, kuid tegemist ei olnud massiliste hindamisvigadega. Rohkem esines seejuures alahindamist, st osa lahtiste küsimuste vastuseid loeti õpetaja poolt valeks, kuigi need sisuliselt olid õiged. Õpilaste alahindamist tuli peamiselt ette küsimuste nr 3 (nt õpilane oli jooninud alla õiged, mitte tõmmanud maha valed vastused nagu oli märgitud tööjuhendis ning õpetaja luges kõik vastused valeks), nr 6 (nt teises lauses loeti valeks *värvainete ja säilitusainete või üle- ja alasöömist*), nr 13 (nt valeks loeti *jätad endast lolli mulje*) puhul.

Ka ülehindamist esines peamiselt lahtiste küsimuste puhul, kus õpetaja luges ühetaolised vastused siiski erinevateks vastusteks (nt ülesande nr 11 puhul vastused *keegi lööb sind* ja *keegi annab sulle peksa* või ülesande nr 14 puhul loeti õigeks ka õpilaste poolt toodud olukorra plussid, kuigi küsitud oli miinuseid). Tasemetöös esines ka üksikuid juhtumeid, kus õpetaja andis vastuse eest rohkem punkte kui hindamisjuhendis ette oli nähtud. Kahel juhul andis õpetaja ühe ülesande eest kokku rohkem punkte kui selle ülesande eest saadav võimalik maksimaalne punktisumma hindamisjuhendi järgi oli, ühel juhul neist sai õpilane ka tasemetöö üldtulemuse võimalikust maksimaalsest 0,5 punkti kõrgema. Teistel juhtudel anti ühe ülesande sisest alaküsimuse eest küll ettenähtust rohkem punkte, kuid sellega jäädi võimaliku maksimaalse punktisumma piiridesse (nt õpilane pidi kirjutama kaks näidet, kuid kirjutas vaid ühe ning õpetaja andis selle eest täispunktid).

4. Pedagoogide tasemetöö kohta antud hinnangute ja ettepanekute analüüs

Pedagoogidelt koguti tagasisidet veebipõhise ankeedi alusel eksamikeskuse kodulehel, millele võisid vastata kõik soovijad (mitte ainult valimikoolid), samas ei olnud tagasiside andmine kellelegi kohustuslik. Veebipõhisele ankeedile vastas kahe nädala jooksul 62 õpetajat.

Nelja õpetaja (6,5%) vastusest võis välja lugeda rahulolematust tasemetööga (liiga raske, liiga mahukas, trükivigade üksikasjalik väljatoomine). Seejuures oli tasemetööle negatiivse hinnangu andud neljast õpetajast kolme töökogemus inimeseõpetuse õpetajana maksimaalselt kaks aastat. 12 õpetajat (19,3%) juhtisid tähelepanu tasemetöös esinenud raskustele ja/või ebatäpsustele hindamisjuhendis, kuid pidasid tasemetööd siiski sobivaks ja õnnestunuks. Kõige enam toodi tasemetöö raskusena välja selle mahukust, mõnede lahtiste küsimustega ülesannete hindamisraskust ning ebatäpsusi tasemetöös/hindamisjuhendis (kuid ka tänati, et hindamisjuhendit tasemetööle järgnenud päevaks täpsustati ja uuesti koolidesse saadeti). Liiga mahukaks pidasid tööd eelkõige keelekümlusklasside ja tasandusklassi õpetajad. Mõne pedagoogi väljatoodud vead tasemetöös ei vastanud seejuures tõe ja kajastasid pedagoogi tähelepanematut lugemist või arvutamiskeskust.

Ülejäänud 46 õpetajat (74,2%) olid tasemetööga väga rahul, sh tänasid tasemetöö koostamise ja korraldamise eest (hästi koostatud, jõukohane (kohati liigagi kerge), tulemused väga head/oodatust paremad, õpilastele meeldis, õpilaste eluga seotud, huvitavad ja mitmekülgsed ülesanded, sisaldas olulisi teemasid jne).

Alljärgnevalt on toodud mõned näited õpetajate kirjutatud kommentaaridest (näited muutmata kujul):

- *Töö on hästi koostatud. Küsimused on lastele arusaadavad ja teemadel, millega nad igapäevaelus tihti kokku puutuvad. Jäin väga rahule.*
- *Töö oli õpilastele jõukohane, aga ka piiasvlt keeruline, et "5" saada. Ülesandeid oli erinevatest valdkondadest ja huvitavad. Olen töö teostuse ja tulemustega rahul.*
- *Tegu ise oli väga, väga hea ja õige. Pani nii õpilasi kui juhtkonda ainekult tõsisemalt mõtlema. Võiks igal aastal olla. Töö oli hästi koostatud, kohati liigagi kerge. Meil tegid kõik hindele 4 ja 5, sest lapsed võtsid tööd väga tõsiselt.*
- *Tasemetöö hõlmas 5. ja 6. klassis õpitud kõiki olulisi teemasid, ülesanded olid õpilastele jõukohased ja huvitavad. Üksikud kahetimõistmiskohad olid, kuid lähenedes õpilaste vastustele/ argumentidele individuaalselt ja inimlikult, olid ka need lahendatavad. Ülesandes nr 2 (A osa) ja 12 (B osa) olid õpilase töö ekslikult valed punktid- 6 punkti asemel 4,5; kuid see oli trükiviga ja kui õpetaja vähegi hooliga luges, parandas ise õigesti. Kokkuvõttes pooldan tasemetööde korraldamist inimeseõpetuses- see on oluline märk aine väärtustamisest. Aitäh koostajatele!*
- *Väga hästi koostatud tasemetöö. Oli vastavuses õppeprogrammiga ning pakkus õpilastele parajat pingutust. Samas ei olnud see ka väga raske. Ülesanded hästi läbi mõeldud; analüüsivad ja arutlevad.*
- *Tasemetöö oli parajalt keerukas. Nutikas 6. klassi õpilane sai positiivse tulemuse igal juhul. Kursuste jooksul oli tarvis aru saada, mõista, kasutada loogilist mõtlemist. Faktiteadmiste vundament pidi olema, aga peamine, mis kinnistas kogu inimeseõpetuse kursuse oli see, et laps oskab elus kõike seda kasutada, mida on*

omandanud, sotsiaalseid toimetulekuoskusi arendanud. Tasemetöö oli tasemel koostatud. Pääkselist suve!

- *Tasemetöö oli väga hästi koostatud: mitmekesine, jõukohane, olulisi teemasid käsitlev. Õpilastele meeldis seda tööd teha: Tulemused olid küll meie koolis sellised, et 22 õpilasest sai "5" vaid 1 õpilane, kolmesid oli vaid 5, kuid väga head tulemused jäid pigem pealiskaudsuse ja tähelepanematuse taha. Õpetajana sain tõesti enda jaoks teada, millele võiks enam tähelepanu pöörata- seega kontrollida ka enda taset. Aitäh töö koostajatele! Tehke seda edaspidigi! (Kas see peab just olema riiklik, aga aine tasandil võiks jätkata igal aastal:)*

V Järeldused tasemetöö kvaliteedi ja tulemuste kohta

Inimeseõpetuse tasemetöö toimus käesoleval aastal esmakordselt ning seetõttu ei ole võimalik tulemusi võrrelda eelmiste aastatega. Võrreldes teiste 2009.aastal toimunud tasemetöödega oli inimeseõpetuse töö sooritatuse kvaliteet ning edukus kõrgem. Samas pidasid õpetajad tööd õpilaste jaoks piisavalt keerukaks ja ülesandeid huvitavaks, mille kallal õpilased pidid vaeva nägema. Tasemetöö oli hästi koostatud ning vastas Põhikooli ja gümnaasiumi riiklikule õppekavale. Tasemetöös esines siiski kaks ebaõnnestunud alaküsimust, millest ühes oli sisuline viga ja selle kohta saadeti koolidele kiiresti parandus. Paar sissesattunud trükiviga (sh hindamisjuhendis) ei muutnud tasemetöö kvaliteeti. Edaspidi tuleks selliseid olukordi siiski vältida.

Kokkuvõtvalt võib inimeseõpetuses toimunud riiklikku tasemetööd pidada kordaläinuks, seda nii tasemetöö sooritamise edukuse ja kvaliteedi näitajate poolest kui ka õpetajate tagasisidest lähtuvalt. Arvestades tasemetöö sooritamise kvaliteeti ning õpetajate tehtut tööde parandamisel ja hindamisel saab inimeseõpetuse õpetamise taset Eesti koolides pidada kõrgeks. Samas tuleb õpetajate tähelepanu juhtida teemadele, kus õpilased tegid enim vigu. Hea ülevaate õpilastes tekkinud väärarusaamadest andis seejuures esimese ülesande vigade analüüs. Kindlasti peaks koos õpetajatega analüüsima, millest tulenevalt tekkisid üleriigiliselt sarnased vead tasemetöös ning leidma võimalusi nende teemade paremaks ja tulemuslikumaks viimiseks õpilasteni.

Inimeseõpetuses toimus tasemetöö 2009.aastal esmakordselt, see näitab riikliku huvi tõusu selle õppeaine tulemuste vastu ja õppeaine oluliseks pidamist tänases haridussüsteemis. Kindlasti tuleks ka edaspidi korraldada inimeseõpetuses üleriigilisi tasemetöid näitamaks aine kvaliteetse õpetamise vajalikkust.

Inimeseõpetuse õpetajate ainelit (Inimeseõpetuse Ühing MTÜ) ja inimeseõpetuse üleriigiline ainenõukogu tunnustasid läbiviidud tasemetööd ning nimetasid selle inimeseõpetuse aasta teoks 2009.